

אלה ראשי בית אבותם

ייחוסם וקירבתם, כדי להעיד בזאת לכל הדורות, כי רגיל ואנושי הוא מקור מחצבתם, ורגיל ואנושי הוא טבע ברייתם. גם בתקופה העתיקה קרה שאנשים, שהצטיינו כמיטיבי עמם, ניטלה מהם אחרי מותם דמותם האנושית, ובגלל עלילות פאר "אלוהיות" זכו למוצא "אלוהי". הלא ידוע לנו על יהודי אחד מדור מאוחר יותר, שתעודת ייחוסו לא נמצאה בידו, והואיל ולא נמצאה, ויען כי הביא להם לבני האדם מעט ניצוצות-אור, שאך שאלם ממש האיש, הפך בעיני הגויים לברוא-אלוהים, ופשע היה להטיל ספק באלוהותו. **משה שלנו היה אדם, נשאר אדם, ולעולם לא יהיה כי אם אדם.** ובשעה שכבר קרנו פניו ממראה הא-להים, כבר הוריד התורה משמים, וכבר הולך בניסים את העם במדבר והנחילם נצחונות יה - ציווהו כאן ה' להציג את תעודת ייחוסו, ולהצהיר בזאת על העובדה, כי: "ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים", הכל הכירו את הוריו והורי הוריו, דודיו ודודותיו, דודניו ודודניותיו. את כל ייחוסו ואת כל קרוביו הכירו. זה שמונים שנה ידעוהו כבשר ודם, כפוף לטבע האדם על ליקוייו וחולשותיו, על דאגותיו וצרכיו, איש ככל יתר האנשים, ביניהם נולד וחונך. "הוא אהרן ומשה", "הם המדברים אל פרעה", "הוא משה ואהרן" - בשר ודם ככל אדם, ובהם בחר ה' להיות לו לכלים בעשיית מלאכתו הגדולה. בשר ודם ככל אדם, והם ביצעו את מלאכתו הגדולה של ה'. עדות-ייחוס זו נועדה אפוא לבטל מראש ולתמיד כל האלהה מוטעית, כל רעיון שוא על התגלמות האל בדמות אנוש. היא נועדה לקיים אמת זו: משה, גדול האדם בכל הדורות, היה אדם ורק אדם, ומעמדו לפני הא-להים לא היה מעבר להשגתם של אנשים בני תמותה.

ועוד נועדה רשימת השמות להכחיש אשלייה אחרת, היפוכה של הראשונה ומסוכנת לא פחות ממנה. ומטעם זה לא הסתפק הכתוב בשלשלת הייחוס הישיר של משה ואהרן - יעקב, לוי, קהת, משה - אלא מנה גם את השבטים שקדמו ללוי, על צאצאיהם, וכן גם את יתר ענפי לוי. כי עדות-ייחוס, עם שקבעה כעובדה את טיבם האנושי של משה ואהרן, עלולה היתה להצמיח אמונה, כי כל אדם, ללא יוצא מן הכלל, יכשר להיות נביא. כביכול, אדם הידוע כשוטה גמור היום, ישא מחר את דברו בשם ה'. כביכול, רוח ה' תשרה לפתע על בור ועם-הארץ, ויורהו לדבר בשבעים לשון. ואמנם תופעה זו של נביאות מדומה או טענת נבואה, לא בלתי-שכיחה היא בחוגים אחרים. וככל שנביא - היום תמול היה מוגבל בשכלו ונעור מדעת, כן תהיה לדעתם תמורה פתאומית זו עדות ברורה לבחירה אלוהית. ובכן, גם אשלייה מסוכנת זו הושמה לאל על ידי רשימה משפחתית זו. אמת, משה ואהרן היו בני אדם, אך ורק בני אדם, אולם הם היו בני אדם נבחרים. אילו רצה הקדוש ברוך הוא לבחור במי שיוזמן אליו ראשונה, היו שבטים אחרים - מלבד לוי - נאותים לקבל שליחותו. ואם לוי - ענפים אחרים מלבד קהת, ואם קהת - בתים אחרים מלבד עמרם, ואם מבני עמרם - הרי אהרן הבכור, כמוהו כמשה, טוב הוא. אולם הקדוש ברוך הוא בוחר לו את הראויים והמשובחים ביותר להיות שלוחיו עושי דברו, ולא יקרא לאדם, אלא אם הגיע לרום מעלת האדם.

5. משך חכמה שמות פרשת וארא פרק ו פסוק יג
(יג) ייתכן כי גם אז במצרים היו גדולי האומה אשר היו שרים נכבדים ואפרתים, והם היו משעבדים את בני ישראל לעבדים, שמכרו המצרים להם. ואולי היו המה השלושה שבטים - ראובן ושמעון ולוי - שהנהיגו שררה במצרים, כמו שאיתא במדרש נשא פרשה יג. לוי שלא היה בשעבוד מצרים, ולכן לא נטל נחלה בארץ, וכן ראובן לא נטל רק בעבר הירדן, ושמעון נתקיים עליו "אחלקם ביעקב" כמו שפירש הרמב"ן. ומהם היו בני חורין הרבה ושרים, אשר היו משעבדים את ישראל הנמכרים להם מהממשלה של פרעה. **לכן ציוה השם יתברך, שבני ישראל גם פרעה, יוציאו את בני ישראל מהשעבוד. ולכך סמך לזה יחוס השלושה שבטים, ומסיים "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם" - שיהיו כל משפחה ושבט צבא בפני עצמו, ולא ישתעבדו ישראל זה לזה. וכנראה שלזה כיון הירושלמי ראש השנה פרק ג הלכה ה: "ויצום אל בני ישראל", מה ציווים? על פרשת שילוח עבדים. רצונם לומר, שישלחו עבדיהם מישראל ששעבדו תחת ידם כמו שכתבתי, והדא הוא דכתיב: "כה אמר ה' אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמור, מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך, ועבדתם שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם אלי ולא היטו את אזנם", הנאמר בירמיה לג יעויין שם, ודו"ק.**

1. שמות פרק ו
(יג) נידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצונום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים: ס
(יד) אלה ראשי בית אבותם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלוא חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן:
(טו) ובני שמעון ימואל וימין ואחד ויכין וצחר ושאל בן הכנענית אלה משפחת שמעון:
(טז) ואלה שמות בני לוי לתלדתם גרשון וקהת ומכרי ושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה:
(יז) ובני גרשון לבני ושמעון למשפחתם:
(יח) ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה:
(יט) ובני מכרי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם:
(כ) ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה:
(כא) ובני יצהר קרח ונפג וזכרי:
(כב) ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי:
(כג) ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר:
(כד) ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת הקרחי:
(כה) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם:
(כו) הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם:
(כז) הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן:
(כח) ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים: פ

2. רש"י שמות פרשת וארא פרק ו פסוק יד
(יד) אלה ראשי בית אבותם - מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן, בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן. ובפסיקתא רבתי ראיתי, לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן לבדם לומר שחשובים הם:

3. רמב"ן שמות פרשת וארא פרק ו פסוק יז
(יד) אלה ראשי בית אבותם - לא רצה הכתוב להתחיל אלה שמות בני לוי לתולדותם, שלא יראה שיהיה לוי בכור היחס מכאן ואילך לכבוד משה, אבל הזכיר אחיו הגדולים ממנו וכי הוא נמנה שלישי. והזכיר בבני לוי "לתולדותם", כי בראובן ושמעון לא הזכיר רק יורדי מצרים עמהם, ובלוי יזכיר תולדותיו ושנותיו ותולדות אבות הנביאים ושנותם - לכבודם. ועוד כי הם בעצמם חסידי עליון ראויין לספר בהן כאבות העולם:

4. רש"י הירש שמות פרשת וארא פרק ו פסוק יד
(יד - ל) מיד בולטת לעין הפסקת הסיפור על ידי סדר יוחסין הנתקע לאמצעיתו, והמסתיים במלים: "הוא אהרן ומשה.. הם המדברים.. הוא משה ואהרן". כמו זרים לחלוטין היו לנו אנשים אלה, ורק כאן היכרונם. ורק בפסוק כט ישוב התאור אל תחילת הסיפור, יחזור עליו וימשיכו! הבה ונתבונן בסדר דורות זה שלפנינו. אין הוא מצטמצם בייחוסו של משה ואהרן, אלא עובר הוא בקצרה על שני השבטים שקדמו לשבטם. וכן בשבטם, מלבד השתלשלות ייחוסם הישיר, גם יראה את ענפי המשנה, דודים ובניהם, דודי הורים ובניהם. וכך מואר שבטם בקשרו אל שבטים שקדמו לו, ומשפחתם וביתם, בקשריהם למשפחות ובתי קרובים, מדור קודם ומבני דורם. עוד יוגד לנו הגיל הגבוה, אליו הגיעו האב והסב, ולא עבר אפוא זמן רב ממותם ועד קומם של משה ואהרן. ועל פני חוג רחב זה של קרובים וידידים, יצביע הכתוב על שניהם ויאמר ויחזור ויאמר: "הוא משה ואהרן" - ביום דבר ה' אליהם! ואם נוסף ונתבונן במקום, בו ניתנת לנו הוכחה זו על ייחוסם וקשרי משפחתם, נגיע אולי לידי הבנת חשיבותו ומטרתו של כל הפירוט הזה.

עד הנה נכשלו מאמציהם של משה ואהרן לחלוטין. ואלמלא דברים שאירעו אחרי כן, לא היתה נחוצה הוכחה כה מדויקת לייחוסם ולקירבת משפחתם. אולם מעתה תחל שליחותם עטורת הנצחון, שליחות אשר כמוה לא מילא עוד בן-תמותה לפנייהם, ואחריהם לא ימלא. מעתה נודעה חשיבות יתירה לעריכת רשימה מדויקת של